

is considered as the organizing principle of a living being, as a mandatory basis esistenzae essence of the individual which is aimed at ensuring conditions for its own existence. Major tendencies of social interaction is the tendency to self-affirmation and integration with the environment to ensure themselves of a certain social comfort. From the point of view of the concept of socialization the social interaction is based on such phenomena as social experience, the system of social ties and relations, social forms of behavior, culture of relationships, learning social norms, roles, functions, knowledge, abilities, skills, self-regulation. In the context of the concept of action the psychological components of social interaction is the image of the situation, the image of activity and its verbalization based on the mechanisms of memory, thinking and foresight. In accordance with the characteristics of the individual style of activity, the social interaction consists of systems techniques and methods of activity in conjunction with the appropriate personal qualities and their use for effective adjustment to the objective requirements. Taking into account the intellectual component the social interaction is a process that depends on the overall capacity of understanding and solving problems, ability to understand other people and to act according to this understanding. The variable part of social interaction contains the desire of participants to turn empirical discourse in the plane desired action.

Key words: social interaction, the subject, socialization, action, an individual style of activity, intelligence.

ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЯК БАР'ЄРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В РОБОТАХ НАУКОВЦІВ НІМЕЧЧИНИ

УДК 378.937

Глазкова І. Я.

В статье рассмотрена проблема преодоления педагогической запущенности как барьера профессиональной деятельности учителей. Раскрыты сущность и компоненты феномена «компетентность преодоления педагогических барьеров». Исследуются позиции ученых Германии относительно преодоления педагогической запущенности подростков.

Сьогодні актуальним питанням професійної підготовки вчителів є формування у них компетентності запобігання та подолання педагогічних бар'єрів. Одним із найбільш складних бар'єрів є подолання педагогічної занедбаності учнів. У цьому аспекті набуває значення вивчення прогресивного досвіду країн Західної Європи, зокрема Німеччини, оскільки саме в університетах Німеччини приділяється значна увага підготовці студентів до роботи з педагогічно занедбанними дітьми й підлітками.

Вивчення наукових праць дозволяє окреслити декілька напрямів дослідження цієї проблеми:

- виокремлено такі типи бар'єрів у педагогічному процесі: пізнавальний (Л. Геращенко, О. Домирева, Н. Мараховська, А. Пилипенко, Н. Чернен-

ко); професійної діяльності вчителя (Ф. Вафін, Н. Городецька, Н. Загуменних, А. Маркова, С. Назметдінова, М. Подимов, А. Сафіна, Н. Чинкіна); творчої самореалізації студентів (К. Карамова); спілкування (Н. Волкова, О. Залюбовська); навчальної діяльності (О. Барвенко, Т. Вербицька, Н. Губарева, О. Гудименко, Н. Дроздова, Н. Сопілко, О. Худобіна, Н. Черненко, Н. Яковлева); соціалізації (О. Єльнікова); професійного самовизначення (А. Массанов);

- учені акцентують увагу на дослідженні умов подолання бар'єрів у педагогічному процесі (Т. Вербицька, О. Худобіна, Л. Ярославська), необхідних для цього методів і прийомів (Н. Губарева, Н. Мараховська);

- погляди на бар'єр як джерело розвитку всього живого, зокрема людської особистості, вдосконалення якої й відбувається в результаті його подолання, викладено в працях Р. Шакурова, Н. Черненко.

Втім, потребує уточнення позиції науковців Німеччини щодо підготовки студентів до подолання педагогічних бар'єрів у ракурсі роботи з педагогічно занедбаними підлітками.

Отже, метою статті є розкриття підходів науковців Німеччини до подолання бар'єрів у професійній діяльності вчителя, а саме в роботі з педагогічно занедбаними підлітками.

Як засвідчують результати аналізу наукових джерел [1], феномен «педагогічний бар'єр», з одного боку, є складним педагогічним явищем, що перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність педагогічного процесу (негативні функції), а тому потребує запобігання, а, з іншого, є засобом, що стимулює, спонукає, підвищує ефективність діяльності суб'єктів педагогічного процесу (позитивні функції) шляхом його подолання. Є доцільним класифікувати педагогічні бар'єри за суб'єктами педагогічного процесу: педагогічні бар'єри тих, хто навчає, і педагогічні бар'єри тих, хто навчається.

При цьому компетентність запобігання і подолання педагогічних бар'єрів визначено як інтегроване, динамічне утворення особистості майбутнього вчителя, результат його підготовки на засадах теоретичних знань (про педагогічні бар'єри, їх сутність, типи, функції); практичних умінь запобігання, подолання і штучного створення педагогічних бар'єрів; особистісних якостей (бар'єростійкість, бар'єропревентивність), що стимулюють, мотивують, емоційно забарвлюють і регулюють діяльність (як навчальну, так і професійну) шляхом вибору стратегії або запобігання, або подолання педагогічних бар'єрів у педагогічному процесі.

Мотиваційний компонент компетентності запобігання і подолання педагогічних бар'єрів характеризується наявністю інтересу до набуття означеної компетентності, потребою досягнення успіху, а також ціннісним ставленням до майбутньої професійної діяльності та до оволодіння вказаною компетентністю у процесі професійної підготовки.

Когнітивний компонент уключає систему знань про сутність, типологію, функції, причини виникнення педагогічних бар'єрів, стратегії їх запобігання і подолання, а також відповідні до них тактики.

Діяльнісно-практичний компонент передбачає формування умінь, що забезпечують процес запобігання, подолання і штучного створення педагогічних бар'єрів: діагностико-прогностичних, конструктивних, інтелектуальних,

комунікативних, перцептивних, експресивних, емпатійних, управління виявом емоцій, бар'єрстворення.

Особистісний компонент компетентності запобігання і подолання педагогічних бар'єрів уключає дві підструктури: підструктуру якостей представлено бар'єростійкістю і бар'єропревентивністю. Саморегульовальна підструктура включає самооцінку і рефлексію результатів діяльності.

Виходячи зі специфіки діяльності вчителя, різноманітності його стосунків, є можливим визначити такі функції означеної компетентності: пізнавальну, дидактично-професійну, комунікативну, діагностично-прогностичну, нормативно-регульовальну та захисну. Кожна функція відображає різноманітність вирішення вчителем педагогічних завдань, підкреслює багатоаспектність її змісту.

Науковці Німеччини, характеризуючи подолання педагогічної занедбаності підлітків саме як той бар'єр, який виникає в професійній діяльності вчителя, наголошують на необхідності впровадження системи дій.

Так, Франц Шультхайз підкреслює, що педагоги мають враховувати факт кризи ідентичності в підлітковому віці. Статус підлітка є невизначеним: він намагається уникнути посиленого догляду та контролю з боку батьків і, поряд з цим, є матеріально й юридично залежним від них. У цій ситуації від учителів і батьків вимагається виховання у підлітків гнучкості, мобільності, впевненості в собі, формування вмінь саморозвитку. Задля цього має сенс розширювати навчальні можливості підлітків, готувати їх до освіти впродовж життя, забезпечувати шляхи для широкої соціальної інтеграції дітей з неблагополучних сімей, з низьким рівнем матеріального забезпечення, дітей-мігрантів [2].

Ці ідеї підтримує й Клафкі Вольфганг, який підкреслює необхідність демократизації освіти, залучення підлітків до самостійного прийняття рішень. На думку науковця, подолати педагогічну занедбаність є можливим за умов оптимізації спілкування з підлітком, розуміння його труднощів, досягнення згоди, переконання учня в його індивідуальній унікальності [5].

Подолати бар'єр такого типу, з позиції вчених Німеччини, є доцільним за умов забезпечення солідарності між усіма учасниками навчально-виховного процесу, ініціювання педагогами розумних освітніх пропозицій, розвиток соціальних умінь підлітків, їхньої комунікативної культури. В основі цих процесів має полягати принцип педагогічного розуміння, котрий розглядається як відкритість ідеям учнів, проникнення в проблеми їхнього життя поза школою, аналіз становища підлітків у сім'ї тощо. Науковці підкреслюють необхідність зрозуміти сенс того, як молоді люди розставляють акценти в житті, до чого вони прагнуть, що викликає їхні сумніви. Саме допомога підліткам бути самими собою і є, на думку Клафкі Вольфганга, передумовою гуманізації освітнього процесу [5].

Гельмут Шнайдер пропонує забезпечувати подолання педагогічної занедбаності через аналіз взаємодій між поколіннями. Дослідження, проведені під його керівництвом, засвідчили, що дорослі розглядають підлітків як компетентних у технічній сфері, але недостатньо компетентних у соціальній, політичній, підприємницькій галузях. Саме в цих галузях, на думку науковця, має сенс налагоджувати взаємодію між поколіннями, активне спілку-

вання й співтворчість. Такий підхід сприяє зближенню підлітків з їхнім оточенням більш старшого віку, формування у них досвіду, корисних навичок тощо [3].

Існує позиція [4], що вчитель з метою подолання цього бар'єра його професійної діяльності – педагогічної занедбаності підлітка, має не зосереджуватися лише на проблемній поведінці учня, а прагнути отримати більш повне уявлення про його життя, тобто досліджувати підлітка повно, враховуючи рівень його розвитку, досвід, потенціали. Вчитель має аналізувати контексти діяльності учня: ситуації, в яких виникають проблеми з поведінкою, взаємодією з іншими. Тут важливо, як зазначають учені [4], звернути особливу увагу на повторювані процеси і закономірності. Вивчення педагогом поведінки й діяльності підлітка дозволяє вчителю створити так звану «власну теорію» про причини педагогічної занедбаності та прийоми її подолання.

З нашої позиції, підготувати майбутніх учителів до роботи з педагогічно занедбанними підлітками є можливим за умови розробки й впровадження технології формування у майбутнього вчителя компетентності запобігання та подолання педагогічних бар'єрів. Функціонування цієї технології забезпечується завдяки бінарній сутності педагогічного бар'єра, а саме: стратегією запобігання і стратегією подолання педагогічних бар'єрів.

Доцільність виокремлення стратегії запобігання педагогічних бар'єрів зумовлено їх негативними функціями, а також деструктивним впливом на діяльність, а тому і відповідною потребою їх запобігання, до того ж запобігти появі бар'єра значно легше, ніж потім ефективно його подолати. Стратегія запобігання забезпечується сукупністю тактик, що виключають, зводять до мінімуму виникнення педагогічних бар'єрів у процесі як навчальної, так і професійної діяльності. Виокремлення стратегії подолання педагогічних бар'єрів зумовлена доцільністю виявлення і реалізації розвивального характеру педагогічного бар'єра, а також необхідністю усунення можливих його деструктивних наслідків, що забезпечується сукупністю тактик.

У межах означених стратегій виокремлено такі тактики: прогнозування, сприяння, супровід, підтримка, аутотренінг, співробітництво, стимулювання, а також розвивальна тактика.

Кожна тактика передбачає використання певних методів і прийомів. Тактика прогнозування переважно використовується в межах стратегії запобігання, в той час, як тактика співробітництва і розвивальна – подолання, решта тактик забезпечує реалізацію двох стратегій. Вибір тактики зумовлений ситуаціями навчального процесу і типами педагогічних бар'єрів [1].

Отже, науковці Німеччини наполягають на демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу, врахування особистісного потенціалу підлітків, їхніх можливостей та ресурсів, особливостей спілкування з оточенням з метою подолання такого важливого бар'єра, яким є педагогічна занедбаність. Ефективними тактиками в цьому аспекті є тактики прогнозування, сприяння, супроводу, підтримки, аутотренінгу, співробітництва, стимулювання.

Перспективи дослідження полягають у вивченні форм і методів організації педагогічного супроводу забезпечення компетентності запобігання і подолання педагогічних бар'єрів.

Література

1. Глазкова І. Я. Методологічні орієнтири дослідження проблеми формування у майбутнього вчителя компетентності запобігання і подолання бар'єрів / І. Я. Глазкова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб. наук. пр. – Одеса : ПНПУ. – 2012. – № 9-10. – С. 258-265.

2. Schultheis F. Zwischen Prekarisierung und Kriminalisierung: Vom «abweichenden Verhalten» zur «jugendlichen Gewalt» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unisg.ch/~.../DP_Scala_200908.ashx

3. Jugendliche aus Sicht der Erwachsenen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bertelsmann-stiftung.de/.../xcms_bst_dms

4. Kindergartenpädagogik. Online-Handbuch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kindergartenpaedagogik.de/1486.html

5. Wolfgang K. Schultheorie, Schulforschung und Schulentwicklung im politisch-gesellschaftlichen Kontext / K. Wolfgang. – Basel : Weinheim, 2002. – P. 176-195.

THE PROBLEM OF OVERCOMING OF ADOLESCENTS' EDUCATIONAL NEGLECT AS BARRIER OF TEACHERS' PROFESSIONAL ACTIVITIES IN THE WORK OF THE SCIENTISTS OF GERMANY

Glazkova I. Ya.

The article considers the problem of overcoming of adolescents' educational neglect as barrier of teachers' professional activities. The author grounds the essence of binary concept "pedagogical barrier".

The competence in overcoming of pedagogical barriers is defined as an integrated, dynamic formation of a future teacher, the result of his training on basis of theoretical knowledge; practical skills of preventing, overcoming and artificial creation of pedagogical barriers; personal qualities that stimulate, motivate, regulate educational and professional activity by selecting the optimal strategy of pedagogical barriers in the pedagogical process.

The position of German scientists on this problem is found out. Pedagogical neglection, according to German researchers, reflects the difficulties in interactions with adults and teens together. For young people is important to be themselves, which actualizes the need for teachers perception of adolescents as whole individuals also seek to harmonize their relationship with the environment.

Key words: *pedagogical neglection, pedagogical barrier, competence in overcoming of pedagogical barriers.*